

УДК:[336.5.02:334.722](657.05+657.478.8)

Іванечко П.М., Іванечко Ю.М.

АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ ОПОДАТКУВАННЯ: ПОГЛЯД НА ФОНД ОПЛАТИ ПРАЦІ ТА СПЕЦРЕЖИМИ ОПОДАТКУВАННЯ

У статті досліджено проблемні питання податкової системи України. На основі визначення взаємозв'язку між різними факторами впливу на адміністрування податків (можливості держави та бізнесу, вплив органів місцевого самоврядування) надано критичну оцінку сучасного реформування податкової системи. Дослідження проведено на основі порівняння діючої системи та досвіду зарубіжних країн. Особливу увагу приділено податковому навантаженню на фонд оплати праці. На основі проведеного аналізу визначено можливі позитивні та негативні прояви розроблених нововведень щодо економіки країни.

Ключові слова: податок з доходів фізичних осіб, єдиний соціальний внесок, суб'єкти підприємницької діяльності, податкова реформа.

Вступ. Податкова реформа в Україні триває з часів набуття незалежності. Увесь час ведуться жваві дискусії щодо рівня податкового навантаження, кількості податків, методів адміністрування. Разом з цим, Україна продовжує перебувати у групі аутсайдерів за міжнародними рейтингами. Так, за версією Doing business-2015, котрий показує сприятливість умов для ведення бізнесу, наша держава перебуває на 96 місці із 189 країн світу. Рейтинг Doing business-2015 формується на основі оцінювання сукупності показників одним з яких є податкова система країни (оподаткування). Серед країн

Європи та центральної Азії більш несприятливі умови оподаткування лише у Албанії, Сербії, Киргизстані, Узбекистані, Таджикистані, Боснії та Герцеговині.

В табл. 1 наведено загальні рейтингові позиції України [7].

Як видно з табл. 1 система оподаткування України знаходиться в рейтингу на досить низькому рівні, що звичайно, потребує реформування, причому не на словах у вигляді декларацій, а на практичному рівні шляхом попереднього наукового обґрунтування доцільності проведених реформ.

Таблиця 1

Рейтингові показники України за версією Doing business-2015
(сформовано самостійно на основі [7])

№ з/п	Назва показника оцінки рейтингу Doing business-2015	Місце в рейтингу
1	Легкість ведення бізнесу (загальне місце в рейтингу)	96
2	Реєстрація підприємств	76
3	Отримання дозволів на будівництво	70
4	Підключення до електричних мереж	185
5	Реєстрація власності	59
6	Отримання кредитів	17
7	Захист інвесторів	109
8	Оподаткування	108
9	Міжнародна торгівля	154
10	Забезпечення виконання контрактів	43
11	Вирішення неплатоспроможності	142

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням якості податкової системи України та шляхам її вдосконалення присвячують наукові праці Єфименко Т., Крисоватий А., Лучко М., Швець А. та ін.

З 1 січня 2015 року в дію вступили чергові зміни до Податкового кодексу України. Проте, як

засвідчує практика, значна кількість питань все ж залишається неврегульованою:

- зміни умов оподаткування доходів громадян у вигляді заробітної плати з метою виведення її з тіньової економіки;
- врегулювання деяких видів оподаткування що відносяться до так званих спеціальних режимів.

Методологія дослідження. Теоретичну і методичну основу дослідження складають нормативно-інструктивні документи, наукові статті, матеріали конференцій та інші дослідження у цій сфері.

Під час доведення теоретичних положень та при розробленні практичних рекомендацій застосовувалися методи спостереження, порівняльного економічного аналізу, розрахунку відносних та

© Іванечко Павло Мирославович, к.е.н., голова Тернопільського осередку МГО «Ради незалежних бухгалтерів та аудиторів» e-mail: ivanechko_pavlo@ukr.net

Іванечко Юрій Мирославович, к.е.н., викладач кафедри методики викладання навчальних предметів і освітнього менеджменту Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, e-mail: ivanechko@gmail.com

абсолютних величин. Метод групування та узагальнення використовувався у процесі створення графічного матеріалу.

Формулювання цілей статті. Дослідження спрямоване в першу чергу на обґрунтування «слабких місць» податкової системи України із врахуванням позитивного ефекту на економіку країни від впровадження окремих заходів.

Виклад результатів дослідження.

Зміна в оподаткуванні оплати праці. Ні для кого не секрет, що значна частина економіки країни знаходиться в тіні. Водночас, це зумовлює і значні обсяги доходів громадян які вони отримують від зайнятості у такій економіці. Насамперед мова йде про нелегальну зайнятість населення та заробітну плату в «конвертах». Для вирішення цього важливого питання потрібно насамперед дослідити фактори, що зумовлюють функціонування бізнесу в «тіні». Серед головних причин варто виділити:

1. Значне навантаження на фонд оплати праці. Даний фактор має безпосередній вплив, не дивлячись на те, що навантаження на фонд оплати праці в Україні не є особливо високим в порівнянні з іншими країнами світу. Так, за дослідженнями Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) рівень податкового навантаження на виплати з оплати праці становить 41%, а за дослідженням Eurostat – цей показник складає 37% (різниця криється в окремих підходах до обрахунку показника завантаженості). Варто звернути увагу, що в рейтингу обох досліджень ці ставки є середніми серед досліджуваних країн. Для прикладу найвищі ставки за версією ОЕСР є у таких країнах: Бельгія – 56%, Німеччина, Австрія, Угорщина, Франція – 49%. Водночас найнижче навантаження у: Чилі – 7%, Нова Зеландія – 17%, Мексика – 19%, Ізраїль, Південна Корея – 21% [1].

2. Можливість ухилення від застосування штрафних санкцій за нелегальну робочу силу на підприємстві. Ситуація щодо цього фактору дещо покращилася у 2015 році із змінами до податкового та трудового законодавства [2]. Старі схеми щодо ухилення від застосування штрафних санкцій за нелегальну робочу силу нівелювалися, проте можливості ухилення залишаються за умов використання цивільно-правових договорів та й трудових договорів, оскільки довести використання нелегальної робочої сили на практиці залишається досить складним завданням для контролюючих органів.

3. Небажання платити податки. Цей фактор лежить у площині «сплата податку – використання податкових надходжень». Тобто мова йде про те, що власники підприємств не бачать прозорості у використанні бюджетних коштів (які сформовані із сплачених податків), а відтак не бажають платити податки. Крім цього, суб'єкти підприємницької діяльності підсвідомо, не бажають щоб за їхній рахунок (за сплати податків) утримувався величезний чиновницький конгломерат, який здійснює безпосередній тиск на діяльність суб'єктів господарювання. Підтвердженням даної тези є значний

потенціал бізнес-структур у відкритих соціальних проєктах організованих громадськими та благодійними організаціями, які використовують кошти прозоро.

4. Наявність схем для можливого вивільнення грошових коштів в тінь. Виплата заробітної плати нелегальним працівникам є можливою за рахунок значного обсягу тіньових коштів, якими здійснюються як розрахунки за товари, роботи та послуги так і виплата заробітної плати в «конвертах».

Зміни у законодавстві, що змусять суб'єктів господарської діяльності офіційно приймати працівників на роботу та чесно сплачувати податки повинні враховувати складну ситуацію в країні, що зумовлена вищевказаними факторами. Такі зміни слід розглядати у двох напрямках:

- підвищення відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності;
- зниження податкового навантаження на фонд оплати праці.

Щодо першого, варто відзначити позитивні зрушення які відбулися із набранням чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці», яким внесено зміни в тому числі і до Кодексу законів про працю. Внаслідок чого, відтепер працівник не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, та повідомлення центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення формування та реалізації державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування про прийняття працівника на роботу в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [5, 2] (на жаль, до тепер відповідний порядок не розроблено КМУ). За невиконання вищевказаного обов'язку роботодавець може понести відповідальність у розмірі 30-мінімальних заробітних плат.

Щодо зниження податкового навантаження (другий напрямок пропонованих законодавчих змін), то слід зауважити, ще це є досить дискусійним питанням проте, на нашу думку, лише таким чином можна подолати корупційну складову, враховуючи сучасний стан в Україні. Зниження ставки ЄСВ повинно бути прозорим та позбавленим додаткових умов з боку держави і становити не більше 15% (визначено на підставі власних розрахунків). На сьогодні це саме та ставка, яка допоможе зменшити інтерес бізнес-структур до виведення офіційних коштів в тінь та заохотити роботодавців до виплати легальної оплати праці найманим працівникам. Можливі наслідки від запропонованої зміни узагальнено в табл. 2.

Негативним проявом від такої законодавчої ініціативи може стати зменшення надходжень до Пенсійного фонду України, проте позитивні наслідки, на нашу думку, зможуть цілком компенсувати дані втрати.

Таблиця 2

Реакція від зменшення навантаження на фонд оплати праці (розроблено самостійно)

Негативна реакція від зменшення навантаження на фонд оплати праці	Позитивна реакція на зменшення навантаження на фонд оплати праці
Зменшення надходження до пенсійного фонду, що призведе до збільшення дефіциту	Оформлення трудових відносин з працівниками які на сьогоднішній день працюють нелегально
	Виплата працівникам заробітної плати в реальних розмірах, а не орієнтування на мінімальну заробітну плату.
	Збільшення надходжень від сплати ПДФО
	Зменшення так званих безробітних, які отримують нелегальну заробітну плату та одночасно допомогу по безробіттю, як наслідок економія коштів центрів зайнятості

Так, позитивна реакція може цілком знівелювати негативний ефект не лише в психологічному, але й матеріальному аспекті. Тобто, зниження надходжень до Пенсійного фонду – компенсуються збільшенням надходжень від більшої кількості легальних працівників.

Для приведення навантаження у відповідність до рівня Європейських країн потрібно законодавчо закріпити повернення до діючої ставки ЄСВ за рахунок її збільшення щороку на 1% протягом 20 років.

Спрощена система оподаткування. Ще одним напрямом реформування податкової системи України є посилення адміністрування та скасування спеціальних режимів оподаткування. В першу чергу це стосується суб'єктів господарської діяльності фізичних осіб, котрі відповідно до Глави 1 Розділу XIV Податкового Кодексу України є платниками єдиного податку [4]. Позитивними змінами що набувають дії у 2015-2016 роках є обов'язковість встановлення реєстраторів розрахункових операцій (РРО) для платників єдиного податку які здійснюють розрахунки у готівковій формі [6]. Безсумнівно такий крок спонукатиме до виведення з тіні значної кількості господарських операцій та дасть можливість побачити реальний обіг коштів таких суб'єктів підприємницької діяльності (далі – СПД).

Проте, не вирішеним залишається питання доцільності існування другої групи єдиного податку для фізичних осіб СПД. Пропонуємо порівняти другу та третю групи єдиного податку з метою аргументації необхідності скасування

II-ої групи. Суб'єкти підприємницької діяльності, що знаходяться на II-ій групі єдиного податку зобов'язані сплачувати податок у розмірі 20% від мінімальної заробітної плати затвердженої станом на 1 січня поточного року. Таким чином розмір єдиного податку у 2015 році становить 243,60 грн. Зважаючи на граничний річний обсяг виручки від реалізованих товарів, робіт, послуг (1,5 млн. грн.) – місячний обсяг становитиме 125 тис. грн. Таким чином податкове навантаження для таких СПД становитиме 0,2% ($243,60 / 125\ 000 * 100$) з обігу. Виникає логічне запитання, а в якій країні світу є ще таке низьке податкове навантаження? При цьому, доходи працівників оподатковуються за ставкою 15%, а прибуток підприємств – 18 %!

Суб'єкти підприємницької діяльності III-ої групи єдиного податку зобов'язані сплачувати податок, починаючи з 2015 року, у розмірі 4% від обсягу реалізованих товарів, робіт і послуг за умови, що такий платник не є платником податку на додану вартість.

Пропонуємо порівняти суму податку та навантаження за різних об'ємів обороту – табл. 3.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика податкового навантаження СПД II-ої та III-ої груп єдиного податку (розроблено самостійно)

№ з/п	Сума реалізованих товарів, робіт, послуг за місяць, грн.	II група		III група	
		Податкове навантаження, %	Податкове навантаження, грн.	Податкове навантаження, %	Податкове навантаження, грн.
1	1	24 360,0	243,60	4	0
2	100	243,6	243,60	4	4
3	1000	24,4	243,60	4	40
4	6090	4,0	243,60	4	244
5	10000	2,4	243,60	4	400
6	125000	0,2	243,60	4	5000

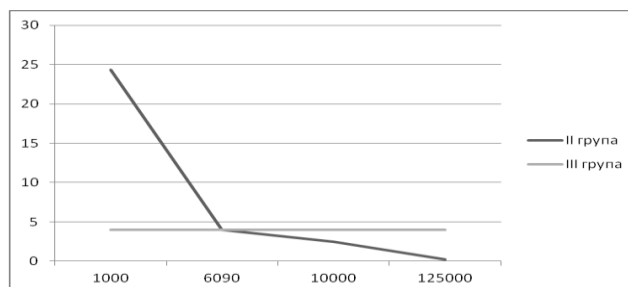

Рис. 1. Взаємозалежність суми реалізації товарів (робіт, послуг) та податкового навантаження II-ої та III-ої груп єдиного податку (розроблено самостійно)

Сформуємо на основі табличних показників графік податкового навантаження для II-ої та III-ої груп єдиного податку (рис.1).

Як видно із графічного зображення до суми реалізації у розмірі 6090 грн. на місяць податкове навантаження II-ої групи єдиного податку є вищим ніж у III-ої. Після цієї межі навантаження по II-ій групі різко зменшується: зростання доходів усього на 4 000 грн. призводить до зменшення навантаження на 40% (див. табл. 3)! При максимальному обороті різниця в податковому навантаженні становить 4 756,40 грн. або 3,8%. Така різниця спричинює можливість реалізації СПД схем мінімізації податкового навантаження шляхом:

- оформлення працівників підприємцями II-ої групи замість трудових відносин, що дозволяє

залишатися і самому СПД на II-ій групі замість переходу на III-ю;

- документального проведення безтоварних операцій за товари (роботи, послуги) для платників на загальній системі оподаткування.

Таким чином, збереження II-ої групи єдиного податку дає можливість знижувати податкове навантаження напівлегальними методами та формувати ринок «чорної» готівки, в тому числі для виплати заробітної плати в «конвертах». Вихід з цієї ситуації може бути лише один – переведення СПД фізичних осіб II-ої групи на єдиний податок, який обчислюватиметься у відсотках з обороту, тобто скасування II-ої групи. Можливі наслідки таких змін у законодавстві представлені в табл. 4.

Таблиця 4

Реакція від скасування II-ої групи єдиного податку (розроблено самостійно)

Негативна реакція від скасування II-ої групи єдиного податку	Позитивна реакція від скасування II-ої групи єдиного податку
Негативні настрої в суспільстві, а саме серед СПД фізичних осіб, які здійснюють діяльність на II-ій групі єдиного податку	Знищення схем мінімізації прибутку
	Збільшення надходжень в бюджет від сплати єдиного податку
	Збільшення надходжень до бюджету від сплати податку на прибуток підприємств

Негативну реакцію від пропонованої зміни можна нівелювати завдяки забезпеченню прозорості використання сплачених податків органами місцевого самоврядування внаслідок анонсованої реформи органів місцевого самоврядування.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Тривалість реформи податкової системи вказує на те, що підходи до її реалізації не були комплексними та не враховували наявного економічного стану в Україні і впливу сукупності психологічних, етичних та інших факторів. Запропоновані нами зміни є достатньо обґрунтованими, в тому числі за рахунок моделю

вання наслідків від їх реалізації. Водночас необхідним є врахування базових документів уряду: «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», угода про асоціацію між Україною та ЄС, Меморандум про економічну та фінансову політику згідно з новою кредитною угодою МВФ, коаліційна угода, європейське законодавство, до якого ми плануємо адаптувати українське законодавство тощо[3]. Також у процесі реформування податкової системи слід враховувати, що будь-які необґрунтовані зміни можуть мати негативний вплив на інвестиційний клімат, розвиток бізнесу, добробут та життя громадян.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башко В. Зниження ставки єдиного соціального внеску: за і проти – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/finances/znizhennya-stavki-yedinogo-socialnogo-vnesku-za-i-proti.html>;
2. Кодекс законів про працю України / Верховна Рада УРСР, 10.12.1971 р. – № 322-VIII.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>;
3. Макеєва О. Філософія податкових реформ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/03/26/535563/>;
4. Податковий кодекс України / Верховна Рада України, 02.12.2010 р. – № 2755-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>;
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці / Верховна Рада України, 28.12.2014 р. – № 77-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/77-19/page>;
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи / Верховна Рада України, 28.12.2014 р. –№72-VIII. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>;
7. World Bank Group. Doing Business. Economy Rankings.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/rankings>.